

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

Academic Publishing House "Talent"
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

FOR AND AGAINST THE SMALL BUSINESS IN THE ESTABLISHMENT OF SUSTAINABILITY IN SOCIAL DEVELOPMENT

Evgeniy Stoyanov

University of agribusiness and rural development

Key words:

*small business
control
analysis
strategies
policies
social Development*

Abstract

The paper considers the social factor "small business" in the light of the opportunity from and through it to form some stability in the evolution of society. The meaningful analysis of small business development provides not only information but creates conditions to detect both positive and not so good features or trends which prove that every social phenomenon could be another proof that dynamic contradictions and mastered basic conflicts provoke the process of improvement.

ЗА И ПРОТИВ МАЛКИЯ БИЗНЕС В УТВЪРЖДАВАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТ В СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ

Евгений Стоянов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

Ключови думи:

*малък бизнес
контрол
анализ
стратегии
политики
социално развитие*

Резюме

Съдържанието разглежда социалния фактор "малък бизнес" в светлината на възможността от и чрез него да се формира известна стабилност в еволюцията на обществото. Направеният полезен анализ на развитието на малкия бизнес дава не само информация, но създава и условия да се открият както положителни, така и недотама добри характеристики или тенденции, които доказват, че всяко едно социално явление може да бъде поредното доказателство за това, че динамичните противоречия и овладяните конфликти основно провокират процеса по усъвършенстване.

През последните години в икономическата действителност се затвърждава разбирането, че не големите поглъщат малките, а по-бързите се налагат като победители в съревнованието с побавните, заемайки освободилите се пазарни ниши. Следвайки тази логика в естествения ход на социалното развитие във фокуса на внимание все по-често попада феноменът "малък бизнес", а темите, произтичащи от него, стават все по-привлекателни и атрактивни.

Анализът на този феномен или по-скоро социално явлението е един процес, в който и огромния обем проучена литература и изчерпателната ретроспекция не могат точно да причислят появата и възникването към конкретен момент от еволюцията на съзнателната човешка активност. Сигурното е, че прегледът на всички направления и посоки, в които се появява и развива този социално-икономически феномен, доказват че неговият път е достатъчно дълъг и началото се

крие в древността¹. Дали нуждата да се съхранят в семейството някакви специфични професионални умения и навици или възможността да се гарантирана съществуването на определени малки личностни формирания е първопричината или поводът не е толкова важно. Същественото е, че макар и ограничен и малък и като определение и обем този тип съзнателна и целенасочена човешка изява е оставила много дълбоки следи върху процеса на развитие и усавършенстване, засягащ миналото и настоящето на човешкия род.

Обобщени данни от последните години доказват, че в световен мащаб на малкия бизнес се падат над 70% и като организация на труд, и като присъствие. Въпреки, че по тези факти съществуват доста противоречиви мнения и се счита, че самите факти са доста обрани, в Р България на малкия бизнес се падат между 80 – 88%. Написаното дотук формира впечатлението, че явлението “малък бизнес” има все по-осезаемо присъствие в съвременния икономически живот. Неговите разнородни изяви създават известна трудност за пълно и изчерпателно дефиниране. В този контекст може би по-удачно е да бъдат анализирани ключовите характеристики, които го определят, конкретизират и структурират.

Анализът на малкия бизнес дава основание да се счита, че неговата същност се уповава върху предприемаческия дух и развитието на проектното мислене. Тази концептуално-идейна симбиоза предоставя доказателства, че е твърде трудно и рисковано да се посочи кое и при какви условия се обособява като причина и кое като следствие.

Реално може да се каже, че интензивните промени в икономическата среда провокират търсене за промяна в различни посоки и на най-различни нива на човешкото познание. Разнообразието от подходи, методи и цялостни методики е насочено по-общо към основни процеси като този на управлението, а в детайли като тези на вземането на решения, изграждането на организация и редица други.

Самата среда, в която вегетира или съществува малкият бизнес, предоставя доказателства, че задълбочават своето присъствие няколко значими тенденции като: стесняване на пазарите въпреки глобализацията, обосноваването от увеличаващите се нужди разрастване на сектора на услуги, ескалиращата конкуренция, трудното намиране на високотехнологични решения за увеличаване на производителността и др. Тяхното увеличаващо се значение формира въпроса - предизвикателството

на риска или творческото начало са водещи в модерното управление².

Коментиранияте икономически условия и най-вече очертанията се в тях тенденциозно развиващи се основни характеристики създават предпоставки за своеобразен ренесанс на интерес към една специфична функционална област на социално-икономическото управление каквато е операционният мениджмънт. Насочването към тази област на човешкото познание е адекватно и удачно като се имат предвид някои характеристики на малкия бизнес (мащаб, специфика на дейността, капацитет и т.н.).

Структурата на процеса, който реализира операционният мениджмънт, съдържа няколко ключови компонента – актът по вземане на решение и произтичащата от него отговорност, процесът по трансформация на материали, енергия, труд, капитал и информация и актът на продуктова реализация (готовата стока или услуга). Анализът на компонентното съдържание на процеса потвърждава, че именно операциите преобразуват материалите в продукти и услуги, но генерират и “друг резултат”, измерван в разнородни типове отговорност по отношение на променен резултат, ефективен капацитет, удобна наличност, достатъчен човешки капитал и оптимално качество.

Анализът на някои по-съществени особености на явлението “малък бизнес” създава условия да се сподели изказаното мнение, че наред с другите организационни функции, може да се говори за “операционна функция”, определяна като основа на основите за всяка организация,³ взаимодействаща с всички останали организационни функции.

На базата на основните категории, структуриращи концепцията на операционния мениджмънт и самите организационни дейности, се тълкуват като основни типове операции: производство, доставка, транспортиране и сервиз.

Системата от дейности, реализирани от малкия бизнес, които биват разглеждани като еквивалент на операциите, съобразно движението на материалните потоци могат да бъдат класифицирани. Групирането на класификационните признаци създава възможност да се утвърдят две категории системи, едната - производство и доставки, при която клиентът е краен участник в потребителската верига, и другата – транспортиране и сервиз, когато самият клиент внася предложение за решение в осъществявания процес.

¹ Артфакти доказват съществуването на малък бизнес в древността (Египет, Асировавилония и т.н.). Ниското качество и некоректните отношения с потребителя провокират пренебрегването на малкия бизнес. Като превенция от неговите “съмнителни резултати” във Вавилон е създаден сборник закони от Хамраби. Маймескулов Л., Государство и право древнего мира, М., 2014, СПР, с. 82.

² Давидов Д., Е. Андронов, Хр. Далкалъчев, Рискът и творчеството в управлението на народното стопанство, С., сп. Ново време, бр.12 /1983, стр. 31.

³ Galloway L., Principles of operations management, London, ITBP, 1994, p. 15.

Създаването на типологизация има условен характер и би било грешка конкретните видове дейности да бъдат възприети като уникални и строго дефинирани, притежаващи възможност да съществуват съмостоятелно и изолирано от останалите. В практиката дори и при малките производители се спазват традициите самите те да правят доставки, да обезпечават транспорт или да реализират монтажни и сервизни операции по време на самото доставяне на клиента или въвеждане в експлоатация.

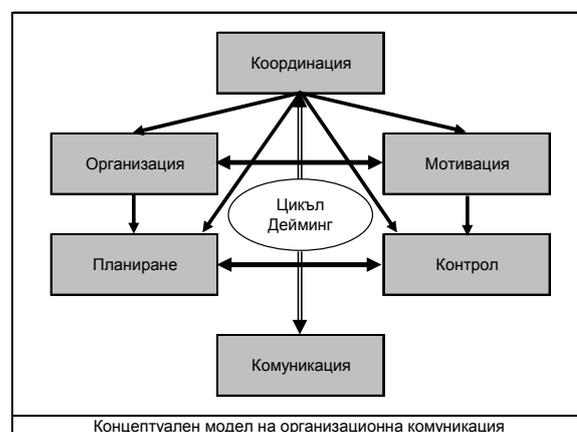
Цялостният преглед върху същностната характеристика, процеса на реализация на малкия бизнес и присъщите му типологизирани дейности предоставят условия да се утвърди мнението, че този специфичен по мащаби и значимост бизнес консолидира много икономически категории, прилага много управленски теоретични разработки, практически похвати и утвърдени модели на поведение и по уникален начин постига своя успех. Базирайки се преимуществено върху оптимизирането на операциите малкият бизнес доразвива своя капацитет като открива и реализира новото и прогресивното на предприемаческия дух и релевантно въвежда проектното мислене в нова функционално целесъобразна форма и съдържание.

Реално ако трябва да се допълни анализът на малкия бизнес е напълно естествено да се огледа и самото управление, но не като научни позиции и принципно решение, а като “добри практики”, т.е. като успешни модели, които променят, развиват, усъвършенстват и правят жизнеспособен малкия бизнес⁴. Счита се, че ограничения мащаб и спецификата на малкия бизнес провокират максимална плътност на междофункционалните връзки в чисто управленски план, като не може да се игнорира и факта, че в едно малко личностно формиране е трудно да се подредят по приоритет икономическите категории: “интерес”, “отговорност” “правилно решение” и др. В този смисъл и по този повод на функционалното усъвършенстване много учени са изследвали възможностите за надграждане на класическия управленски модел включващ четирите основни управленски функции и неговото адаптиране към работещия най-вече малък бизнес. Една от конструкциите, създаващи условия за оптимизиране на организационната функционалност е Моделът за оценка на управлението⁵.

Ключовото на концепцията е, че се консолидират основните управленски функции с функции,

възприемани като резултати от модерни архитектурни решения в организационната структура. Отчитайки ролята на координирането в специфичния за малкия бизнес управленски процес, а и в този по формиране на решения създателите на модела възприемат условно, че то наред с планирането, организацията, мотивацията, контролът се вписват в структурата на процесното съдържание. Връзката с оптимизирането обективно обхваща цялостната същност на малкия бизнес, което предопределя, че разглежданият процес пряко засяга и протичането на всички операции. В този смисъл коментираният метод може да бъде тълкуван и като възможност за максимално плътно функционално взаимодействие при оптимална операционна ефективност, т.е. своеобразно ремоделиране на класическите теоретични разбирания и концептуални модели.

Моделната структура се базира върху коментирания “Цикъл Шухарт / Дейминг” като обхваща четирите основни управленски функции но им добавя и координирането. Контекстът на внесеното допълнение е, че петте разнородни по своя характер функции преструктурират управленския процес и създават условия за взаимодействие в самата организация, т.е. реализира се реинженеринг на междофункционално взаимодействие, което се тълкува като своеобразна проява на задълбочаваща се комуникацията.

Анализът на дейността, реализирана от малкия бизнес, създава възможности да се утвърди мнението, че върху икономическата категория “операция” се базират голяма част от ключовите за този тип бизнес процеси. Реално мащабът и обемът определят висока концентрация на процесите и максимална плътност на връзките при взаимодействие. В този смисъл възприемането и анализът на процесите от малкия бизнес демонстрират специфика, без чиито опознаване дори самата идея за бизнес би се обезличила. Написаното по повод на спецификата при управлението на малкия бизнес доказва, че поради

⁴ Част от коментирания модели са по-подробно разгледани в: Стоянов Евг., Още една идея за оптимизиране на организационното усъвършенстване, сп. Ново знание бр. 3/2013, ВУАРП-Пловдив.

⁵ Маслов Д., П. Ватсон, Цифри разкажат повече чем менеджеры, Консултант 7/ 2005 г.

ограничения ресурс, мащаб и пазар управлението в малкия бизнес освен принципно присъщите характеристика на модерното управление по свой твърде творчески и специфичен начин ползва и превръща управлението в изкуство. Повод за това твърдение е не само адекватната приложимост на работещи управленски практики, но и удачното приложение на голяма част от моделите за управленски контрол.

И както всяко икономическо явление и малкият бизнес е нормално и редно да бъде обстойно измерван и анализиран. Връзката му с отчетността, въпреки че е ангажирана с всички общи закономерности на отчетността, крие и някои малки, но съществени особености.

Научната мисъл обобщава доказателствата, натрупани в практиката, а именно, че е “немислимо организационното развитие без оптимизирането на организационните процеси и дейности, максимизиране на всички разходи и прецизиране на пазарната активност”⁶, което от своя страна доказва преосмисляне на финансовата функция на съвременната организация независимо от размерите и мащабите на бизнеса, както и сериозните промени, които настъпват в процесите на отчетността и контрола⁷.

Като съществен и основен носител на финансова информация в исторически план се утвърждава счетоводството. Счетоводната отчетна система е сравнително ново понятие, възникнало и утвърдено през 20-и век. Теорията на счетоводството утвърждава разбирането, че “счетоводната отчетност може да се тълкува като система за класифициране и трансформиране на първичната информация за минали стопански събития и управленски решения по разпореждане с ресурсите”⁸.

В общ план при анализ на съвкупността от данни, структурирана като единен масив, се дефинират три основни категории целесъобразна информация:

1. Информация, отразяваща текущото финансово състояние на организацията.
2. Информация, за данъчния статус и поведение на организацията.
3. Информацията необходима за ефективното организационно управление.

Процесът по създаване и структуриране на финансово-отчетната информация в стройно организирана система се свързва с интересите на ползвателите, нуждите на управлението, подсказаните от анализа на икономическата реалност тенденции и най-същественото -

необходимостта от обективност в представянето на протекли икономически събития.

В условията на комуникационен, технически и технологичен бум става все по-трудно да намират приложение “класически” понятия и термини. В този контекст, изключение не правят и такива понятия като “отчет” или икономическата категория “отчетна информация”, независимо от спецификата на отчетния обект. Новите условия налагат промяната им в съдържателен аспект. Поради това, че времето се превръща в най-дефицитният ресурс, понятието отчет по особен начин се изпразва от своето традиционно тълкувание.

Тази тенденция се подсилва и от нарастващата нужда от информация⁹. За самата нужда може да се каже, че има перманентен характер, а дефицитът от нея е хроничен и оттук всеки отчет е почти винаги остарял преждевременно, просто защото не може да отрази адекватно пулса на времето и тенденциите на пазара. Основно доказателство за това твърдение е еволюцията на идеята за информационните системи, а и въвеждането на определени “добри практики”, когато става въпрос за оптимално качество при задълбочаващ се ресурсен дефицит и ескалиращи нива на икономически риск.

Законодателството на голяма част от държавите в света вменява на лицата, ръководещи организации и предприятия, цялата отговорност по коректността, обективността и най-вече по достоверността на отчетните данни, въведени в съдържанието на основните, официални образци от финансово-счетоводния документооборот. За реализацията на този процес законодателството предоставя възможност за избор между следните алтернативи:

- 1) създаване на счетоводен отдел или подобно структурно звено, оглавявано от главен счетоводител;
- 2) обособяване на конкретна позиция (щат) на счетоводител;
- 3) предоставяне на всички правомощия, произтичащи от цялата отчетна дейност на друга специализирана организация въз основа на договор;
- 4) реализация на счетоводно-отчетната информация лично.

Специалисти и управленци са на едно мнение, че третият вариант в наши дни става все по-популярен, тъй като притежава определено най-висок потенциал за развитие, свързвайки се най-вече с малкия бизнес или дейността на отделни предприемачи. Този способ за организиране на отчетния процес придобива известност като “счетоводен аутсорсинг”.

⁶ Върбанов Р., и колектив, Информационни технологии в бизнеса, ВТ, Фабер, 2009, стр. 19.

⁷ По-подробно Стоянов Евг., Одит – източници и институционалност, Флат, Бургас, 2013, стр. 22.

⁸ Галузина С., Пупшиш Т., Международный учет и аудит, М., Питер, 2006, с. 13.

⁹ По-подробно Палий В., Комментарии к международным стандартам финансовой отчетности, М., Аскери, 1999, с. 129-130.

Целесъобразността на прехода към счетоводен аутсорсинг се определя преди всичко като възможност да се задействат външни ресурси на специализирани счетоводни къщи или предприятия (аутсорсър) и в този смисъл да се оптимизира и като стойност, и като време за реализацията счетоводно-отчетната дейност. Разгледаната “добра практика”, свързана с отчетността, притежава и положителни, и отрицателни характеристики.

Положителните могат да бъдат разгледани в посока оптимизиране на разходите и за труд, и за техническо и технологично обезпечаване, и като редица още особености.

Отрицателните могат да разкрият дефицит на конфиденциалност, поддържане на постоянно висока ефективност и ограничени възможности за комуникации с външната организация и провеждане на реален контрол.

Написаното за особеностите на отчетността в малкия бизнес и анализът на счетоводния аутсорсинг доказват, че на този етап това е единственият оптимален и безалтернативен способ за минимизиране на разходите и водене на отчетността при пълно и адекватно съблюдаване на всички нововъведения и законодателни промени.

Въпреки своите размери в обобщаващата категория “малък бизнес” и свързаните с нея критерии за обем в микропредприятията се наблюдава както разнообразие на управленски прояви и решения, така и голямо разнообразие на действия с контролен характер.

Самото естество на малкия бизнес и предметите на неговата дейност, придобиващи характеристиките на стоки и услуги предопределят прегледът на контролните изяви да започне нивото на операциите.

Реално, ако всяка операция се разгледа като разположена във времето, макар и протичаща за няколко секунди дейност, единствената възможност за ефективна контролна проява може да има прекият контрол.

Ако обаче се разгледа проблемът съобразно структурираната платформа за операционния мениджмънт, нещата стоят далеч по-сложно и различно.

Анализът показва, че създаването на всеки продукт се проектира, като се вземат предвид разнообразни фактори като качество, надеждност, стойност и т.н. При разработването на услуга нещата отново притежават сходни подготвителни етапи като анализ на характеристиките, търсене на възможности за масова реализация, качество на сервиза и т.н.

И при двата типологизирани процеса още в момента на проектиране (разработка), т.е най-общо казано в момента на планиране прозира необходимостта от контрол. Казано с други думи анализът, както и последващия го момент по

трансформирането на идеята в конкретно действие провокират задействането на предварителен контрол.

Концепцията за операционен мениджмънт регистрира една задълбочаваща се тенденция по повишаване на плътността на взаимодействие между конкретни управленски функции. Конкретно и при планиране на материалното производство, и при оптимизиране на технологии, качеството и организационното мислене се долавя сближаването на функциите планиране и контрол.

Тази тенденция утвърждава като по-удачен модел на концептуално мислене контролинга. Контролингът е социално-исторически продукт, който акцентира върху кръг актуални фактори на успеха и съответните им управленски аспекти. В този смисъл той има частичен характер, дори в строго определен исторически момент не изчерпва цялата предметна област на управлението и неговата теория. Обхванатите от контролинга фактори на успеха обаче имат дотолкова фундаментално значение в условията на развито пазарна икономика, че обуславят продължителна актуалност и ключовата роля на тази концепция за развитие на стопанската организация¹⁰.

Контролингът като управленска концепция изпълнява важната роля да целеустремява дейността към желаните финансови резултати. Контролингът като управленска дейност, функционално и съдържателно се развива и усъвършенства, надстроявайки определени базисни позиции на контрола, като управленска функция, трансформирайки ги на по-високо равнище под влияние на допълнителни, непосредствени предпоставки¹¹. Първата от тях е свързана с вътрешната среда на стопанската организация, с увеличаването на мащабите, усложняването и динамизирането на неговата дейност и организационна структура. В същата посока е и влиянието на втората непосредствена предпоставка за контролинга - усложняването и динамизирането на външната среда.

При положение, че обикновено в малкия бизнес естеството на дейност предполага да се наблюдават няколко операции и в този контекст като част от контролинговата концепция да се мисли основно за операционен контролинг, и тук нещата търпят промени. Възникващите малки многопрофилни организации, определяни от законодателството като представители на малкия бизнес мислят търсят и очертават все по-дългосрочни планове за развитие. Именно по този повод въпреки, че в малкия бизнес в доста отношения е рисковано да се говори за стратегии, все по-често и това се случва, не като желание, а като реалност. В този ред на мисли развитието на

¹⁰ Стоянов Евг., Финансов контрол, Либра скорп, 2010, Б., стр. 90.

¹¹ Дайле Ал., Практика Контролинга /пер.с нем./, Москва, 1994, с. 70.

концепцията за контролинг и по-конкретно стратегическият контролинг намира нова сфера за развитие.

Тази констатация се обяснява със същността на стратегическия контролинг да обезпечава достигането на дългосрочни цели при съхраняване на устойчиво конкурентно предимство. Основните направления за анализ, които структурират и диференцират стратегическия контролинг, са: Анализ на вътрешната и външната среда; Анализ на конкуренцията: Анализ на ключовите фактори за успех; Анализ на стратегическите планове и подконтролни показатели от дейността; Анализ на разходогенериращи фактори и др.

Критичният анализ на изброените обекти формира стратегическия портфейл на организацията. В концептуално отношение една от водещите форми, ориентирана към развитието и усъвършенстването на дългосрочните перспективи, е именно стратегическият контролинг.

Поради това, че в тази концептуална рамка са вписани водещи управленски функции и в анализа на използвания инструментариум се наблюдават и разпознават инструменти, ползвани и от стратегическото управление. В този смисъл като обекти са припознати: цели, стратегии, силни и слаби страни, възможности за растеж, рискове и т.н. В структурата на методологията на стратегическия контролинг се вписват: Анализ на конкуренцията; Логистика; Портфейлен анализ; Анализ на потенциала; Стратегически разриви; Разработка на сценарии и др. Анализът и на инструментариума на стратегическия контролинг формира становището, че употребата на отделни негови образци биха затруднили представителите на малкия бизнес и като обезпечаване с данни и като финансови параметри и като технологични особености.

Написаното за контрола в малкия бизнес създава възможност да се направи изводът, че обемът, мащабите и спецификата правят контрола още по-сложен и прецизен, защото самият малък бизнес много бързо и лесно може просто да загуби своята идентичност. Реално отчетността придобива още по-висока аналитична стойност поради това, че всеки пропуснат подотчетен обект може да бъде ключов и критичен за устойчивото развитие и съществуването на бизнеса. Контролът от своя страна утвърждава възприемането на част от системите за управленския контрол, базирайки се основно на контролинга и като концепция, и като

моделно мислене като оптимално удобна възможност, обосновавайки се от увеличените обществени очаквания и най-вече поради възможността максимално да взаимодействат първата и последната управленска функция и така да увеличат ефективността на целия управленски процес.

Изказаните изводи по повод същността, управлението и контрола в малкия бизнес изграждат една обективна представа за самото явление или феномен и доказват, че съобразно създалата се икономическа ситуация малкият бизнес е една от водещите алтернативи в развитието на РБългария. Макар че има и доста бели петна и като действащи нормативи, и като осъществявана отчетност, и като ефективен контрол, реално това е компенсаторният механизъм на нашата икономическа система, при който множество малки субекти заместват изгубили своята идентичност или фалирани големи български заводи и предприятия.

Литература

1. Върбанов Р., и колектив, Информационни технологии в бизнеса, ВТ, Фабер, 2009.
2. Галузина С., Пупшис Т., Международный учет и аудит, М., Питер, 2006.
3. Давидов Д., Е. Андронов, Хр. Далкалъчев, Рискът и творчеството в управлението на народното стопанство, С., сп. Ново време, бр.12 /1983.
4. Дайле Ал., Практика Контроллинга /пер.с нем./, Москва, 1994.
5. Маймескулов Л., Государство и право древнего мира, М., 2014, СПР.
6. Маслов Д., П. Ватсон, Цифры расскажут больше чем менеджеры, Консультант 7/ 2005.
7. Палий В., Комментарии к международным стандартам финансовой отчетности, М., Аскери, 1999.
8. Стоянов Евг., Одит – източници и институционалност, Флат, Бургас, 2013, стр. 22.
9. Стоянов Евг., Още една идея за оптимизиране на организационното усавършенстване, сп. Ново знание бр. 3/2013, ВУАРР-Пловдив.
10. Стоянов Евг., Финансов контрол, Либра скорп, 2010.
11. Galloway L., Principles of operations management, London, ITBP, 1994.